

Pavao Žanić, biskup

OBITELJ — NAŠ PROBLEM I NAŠA NADA

Među predavačima ove Ljetne škole Obiteljskog instituta ne govorim kao stručnjak za obiteljska pitanja, ali želim odmah odati priznanje onima koji se danas stručno bave čuvanjem i obnovom naših obitelji. Ali kako na obnovi ne bi morali raditi samo stručnjaci, nego svi koji osjećaju probleme obitelji i žele im pomoći, ja ću iznijeti neke svoje misli za ovu prigodu. Kao župnik na selu kroz 18 godina i kao župnik katedralne župe u Splitu kroz 10 godina imao sam prilike da izbliza upoznam naše današnje obitelji u krajevima gdje sam radio pa će moje misli biti uglavnom plod moga rada i problema koje sam u tom radu imao.

Ne bih htio biti pesimist, odnosno, ne bih htio da me shvatite kao pesimistu. To što danas proživljavamo nije me nimalo uzdrmalo u mojoj vjeri, ali me je beskrajno ražalostilo. Realno gledanje na žalosno stanje današnjeg čovjeka i obitelji nije isto što i pesimizam, koji znači nepozdavanje u Providnost, depresiju i abuliju. Biti namješteni optimist često znači neozbiljno gledati na stvarnost i prepuštati da se sve riješi dobro bez našeg alarma, ako je potreban, bez tjeskobe, zabrinutosti i angažmana. Ako je zlo teško, ono je još teže ako ga ne uočavamo, ne otkrivamo i ne liječimo. U današnjoj tjeskobi, u teškom pritisku što ga raspojasana sloboda i negiranje grijeha stvara za vjernike, katolici su spremni na neke nepromišljene eksperimente, na rušenje onog što su vjekovi isprobali, a to su koraci i potezi koji mogu imati tragične posljedice. Sve se opravdava potrebom traženja. Ako se i u tom pogriješi put i postojeće sruši, a novo ne sagradi, bit će zlo. Teško je iz navika lagodnijeg života ljude opet privesti križu i žrtvi. Konkretno: omalovažiti ili srušiti sadržaj šeste zapovijedi, ili »*Humanae vitae*«, pa poslije ljude opet učiti pravom kršćanskom moralu, prava je iluzija. Današnju obitelj treba liječiti i zlo preduhitriti. Zlo je već uzelo velikog maha, a u teškoj kušnji, često u nemoći da se odupremo najezdi zla, gubimo glavu i nasjedamo jeftinim krilaticama na svim područjima. Zlo koje stoji prema nama gigantski je jako, duboko, i potrebno je to uočiti, ne da se prestrašimo, nego da se prenememo na posao.

Prvi i najdublji izvor zla jest što moderni čovjek, koji je odbacio vjeru, ne zna tko je on. Takav izgubljeni čovjek, čovjek nepoznanica, neodređeni čovjek u svijetu ima silno jak utjecaj, pa svojim stavom djeluje i na vjernika. Taj izgubljeni čovjek prisutan je na svim sektorima kulture, u književnosti, na filmu i televiziji, u politici... posvuda.

Malraux reče da današnja kultura zna da ne zna što je čovjek. Kako onda odrediti smisao njegova života, obitelji, spolnosti, dobra i zla...?

Na pitanje što je čovjek, naš književnik Marijan Matković u jednom intervjuu u VUS-u odgovara: »To me pitanje podsjeća na prvo pitanje iz katekizma: zašto smo na svijetu? Ali, jer ja nisam vjernik, taj odgovor tražim i ako bih ga našao, postao bih svećenik tog odgovora i išao po svijetu da ga propovijedam. Budući da ga dosad nisam našao, ja pišem drame i u njima neprestano to pitanje stavljam u usta licima u mojim dramama...«

Dakle opet: ne znamo tko je čovjek.

I vjerniku koji zna odakle je čovjek i kamo ide teško je odgovoriti na sva konkretna pitanja iz današnjeg života. A kako li to mora biti teško ateistu?

Nimalo me nije iznenadila ocjena naše kulture koju je dao književnik Ionesco u pozdravnom govoru na otvorenju Mozartova festivala ovog ljeta u Salzburgu: »Naša takozvana kultura nije ništa drugo nego kuća od papira, kojoj svakog časa prijeti rušenje. To je fatalna posljedica krize duha i ljubavi... Čovjek je danas opsjednut utopijom progressa, a to ga truje i uništava. Za njega više nema nikakva izbora jer ga očekuje samo bezumnost i smrt...«

Sjetimo se ruskog književnika Leonova, koji reče da je moderni čovjek, htijući postati nadčovjek, postao majmunom.

Branko Bošnjak piše najtragičnije stranice o čovjeku koji ne zna odakle je ni kamo ide. »Čovjek je najtragičnije biće bitka... Osuđen je na tragediju. Čovjek je svjesno, smrtno i tragično biće. Da nije svjesno biće, ne bi mogao biti ni tragično.« Kao da bi htio reći: bolje bi mu bilo da nema razuma kao ni životinja, ne bi znao za svoju prokletu sudbinu... Itd.

Takvih priznanja puna je filozofija, književnost i javni život modernog čovjeka. A očekivalo se sve drugo iz jednadžbe: Bog je mrtav, čovjek je spašen.

Taj temeljni kaos u čovjeku rezultira u svim odgovorima o čovjeku. Ako je on samo slučajan plod lude igre kemijskih procesa, onda je on neodrediv kao sadržaj, smisao, vrednota. Ako prije i izvan njega nema ni dobra ni zla, kako kažu, onda ni nema ni dobra ni zla. Ako o čovjeku ima reći nešto samo čovjek, onda će to što on govori vrijediti samo za onoga koji govori i samo dok se ne predomisli. A svatko misli da on ima pravo...

Iz opće zbrke o čovjeku evo jedne konkretne zbrke! Čitajući novine ljudi se općenito zgražaju nad zločinom umorstva novorođenčeta. No mnogi od njih mirne savjesti prelaze preko milijuna abortusa kao o potrebnim injekcijama za zdravlje čovjeka. Zašto je grijeh, zlo, zločin ubiti dijete koje je moglo biti pobačeno, a nije? [...] Onda ustaje tobožnji humanizam u obranu rođenog djeteta.

Evo jednog od mnogih primjera iz naših novina.

Novorođenče mrtvo u moru

Prije dva dana u Šibenskom zaljevu nedaleko od broda Mihovila nađeno je u moru mrtvo novorođenče. Istražni sudac Radislav Baranović i medicinski stručnjak Ivan Matić odmah su izašli na lice mjesta. Konstatirano je da se radi o muškom djetetu koje je prije izvjesnog vremena bačeno u more. Za okrutnom majkom ubojicom, koja je nedužno dijete lišila života, intenzivno se traga.

Građanin Ante Ljubić dugo će u svom životu pamtiti taj tužni trenutak. Prolazio je obalom i vidio u moru mrtvo dijete. Odmah je alarmirao dežurnu službu milicije. Čovjek je bio šokiran tim strašnim prizorom. Ubrzo je na lice mjesta stigao istražni sudac i utvrdio da se radi o novorođenčetu koje se već više dana nalazi u vodi. Kako da opišem sve ono što nam je susretljivi istražni sudac rekao? Dijete je bilo bez glave, bez lijeve ruke i lijeve noge, bez prednjeg dijela prsnog koša i bez lijeve strane leđa. Ti dijelovi nesretnog novorođenčeta su od dugog stajanja u vodi otpali. Pupčana vrpca bila je vezana nestručno, komadom vezice od cipela. Dr. Ivan Matić je konstatirao da se radi o muškom djetetu i da je leš u stanju potpunog raspadanja. Po nalazu doktora Matića dijete je rođeno normalno i prije okrutne smrti živo je doneseno nad morske valove.

Tko je svoga sina tako okrutno lišio života, pokazat će istraga.

J. V.

Sličnih napisa ima mnogo u našim novinama. U prva dva mjeseca ove godine nađeno je u Sarajevu u kantama za smeće i u Miljacki deset novorođenčadi. Zgražanje je bilo strašno. Nigdje nisam našao zgražanje nad onima malo mladima, od tri mjeseca. Novinar se zgraža da će Amerikanke ove godine izvršiti oko milijun ilegalnih abortusa, ali ne zbog pogubljenja milijun djece, nego zbog toga što to čine ilegalno, vrijeđaju ljudski zakon i što će to imati teške posljedice za zdravlje onih koje to čine ilegalno i nestručno.

Ako Boga nema, ako ne znamo tko je čovjek, tko može majci narediti koliko će mjeseci nositi dijete i hoće li ga roditi ili neće?

Ako Boga nema, ako ne znamo tko je čovjek, kako ćemo znati smisao spolnosti? Nogometaš kaže da su noge zato da bi se igrao nogomet. Onda, naravno, tvorničari pornografije, propagatori seksualne slobode i nudizma kažu da je spolnost zato da se uživa. Ako je tako, onda se ne možemo čuditi ovome do čega smo došli, nego se moramo čuditi što nismo otišli još i dalje. To valjda treba zahvaliti temelju kršćanske kulture, dok on još traje.

Ja razmišljam o težini problema obitelji koji će proistjecati iz takve osnovne zbrke o čovjeku.

Čovjek ipak uviđa da je problem obitelji silno važan. Osjeća to na svojoj koži svakog dana. Zato pokušava nešto reći o njoj i odrediti. Svatko na svoj način. Riječ ima svatko... Tvorničari pornografije su najgrlatiji, a glumice daju možda najčitanije intervjuce o smislu spolnosti, braka i ljubavi. Nudisti hoće da pomognu jadnom čovječanstvu, ne da ga pokvare, nego da ga poprave, da ga izvedu iz zabluda o ljudskom tijelu. Svi ti profete imaju na raspolaganju moćna sredstva djelovanja na mase. Vješto pronalaze putove do čovjekove duše i do njegova džepa, po onoj: Sinovi ovoga svijeta pametniji su od sinova svjetla u svojim poslovima. To je drugo zlo od onih temeljnih od kojih izlaze problemi obitelji, a to je manipuliranje, vitlanje današnjim čovjekom. Ja malo vjerujem u slobodu današnjeg čovjeka. On je jadan izluđen već od mladenačkih godina, a što dalje, to gore. On bi katkad htio da bude u jednom dobrom smislu nekonformist, ali ga odmah proglašuju ludim. [...] Što će doživjeti djevojka koja se ne odijeva, ne zabavlja i ne ponaša kao i ostale? Kako se gleda na majku s četvero, petero i više djece? Što će doživjeti mladić koji ne rasipa uludo svoje mladenačke životne energije već se ozbiljno sprema za život i brak?

Oni koji vide da ovaj svijet ne valja, pokušavaju da ga sruše svojom dugom prljavom kosom, drogama, izležavanjem na javnim mjestima, i to je otpor tom društvu... namjesto da ga nastoje popraviti solidnim spremanjem za život, stvaranjem doista boljeg svijeta.

Prije nekoliko godina je francuski list »Arts« proveo anketu o ljubavi u suvremenom društvu. Rezultati su bili objavljeni i u našem tisku. Prvi napis imao je naslov: »Dvadeseto stoljeće pretvorilo je čovjeka u predmet« i podnaslov: »Tri zla našega vremena: smrt vjere, smrt ljubavi i smrt djetinjstva.« U anketi su sudjelovala prilično poznata imena francuskog javnog i kulturnog života kao Denis de Rougement, Jean René Huguenin i drugi. Prikaz počinje razmišljanjem nad činjenicom da je talijanskim učenjacima (Petrucci) pošlo za rukom da 28 dana drže na životu ljudski zametak u umjetno stvorenim uvjetima. Francuzi izjavljuju da ne zaostaju mnogo za svojim talijanskim kolegama. Majke jedne od budućih generacija reći će svome djetetu: hajdemo u robnu kuću da izaberemo malu seku. Moći će izabrati polumasnog intelektualca ili sentimentalca od tri kilograma s garancijom od tri mjeseca... Vrijeme »Bog stvori čovjeka« prošlo je, a sada dolazi vrijeme čovjeka-predmeta.

Pred nama je vrijeme izgubljenog djetinjstva. Mauriac reče: »Više nema malih djevojčica, postoje samo male žene.« I Bernanos je rekao da djetinjstvo umire, da je zapravo već mrtvo. Pobrinut će se za to nekontrolirana televizija. Dijete se više ne igra nevinim igrama. U njegovim igrama je od najranijeg djetinjstva prisutna okrutnost, njegove oči pune su onoga što su roditelji uvijek skrivali od očiju svoje djece, i kad se pojavi nešto pikantno na ekranu, prvi će se postidjeti i otići roditelji; njihovo dijete je drugi svijet.

Učenjaci nas uvjeravaju da ćemo s vremenom moći točno znati na koji način možemo u masi izazvati ovaj ili onaj efekt primjenom ovog ili onog zakona. Znanost napreduje i sve više, što ne bi trebalo biti, zarobljuje čovjeka (npr. aparati za prisluškivanje). Još Nietzsche je rekao svojim predskazivanjima o XX. stoljeću: »Može se dogoditi da nam se osveti znanje kao što se srednjem vijeku osvetilo neznanje...« Otkriće atomske energije, po sebi epohalno i dobro, moglo bi se okrenuti protiv čovjeka. Hipoteze moderne znanosti mogle bi se kretati u pravcu čovjekova zarobljavanja i zaglupljivanja. Osjetio sam mnogo puta u životu meni dobro poznatih ljudi da su u svom svijetu samo predmet kojim vitlaju silnice koje oni ne osjećaju, ali kojima se ne mogu oprijeti. Čovjek je kao rob paranoičnih fiksacija, koje se zovu sloboda, progres, moda, ljudsko dostojanstvo itd.

Prije nekoliko godina došao je u Split poznati seksolog dr. Aleksandar Kostić. Održao je predavanje u velikoj dvorani Pravnog fakulteta i u jednoj kino-dvorani. Slušaoci su jedva izdržali od gužve. Ispričao je na temu današnje manipulirane i zarobljene mladeži što je doživio u Nišu. Dvorana je bila isto tako puna, prenatrpana. On je odmah naglasio da zna zašto su došli jer misle da će govoriti ponešto pikantno i sl. Ali, rekao je, ja vam o tom neću govoriti. Za ono tjelesno, a doći će to, pobrinut će se majka priroda... Ja ću vam govoriti o duhovnoj komponenti ljubavi, o kojoj se danas, nažalost, ne govori i koja je do traغيčnosti potisnuta tako da ništa drugo današnja mladež i ne zna, osim gledati golotinju i pikanterije. Govorio sam, reče, u Nišu puna dva sata. Pomislio sam da sam ih ipak nešto uvjerio, i onda sam otvorio diskusiju, ali ona me užasno razočarala. Pašla su odmah tri pitanja: o kontracepciji, o predbračnim spolnim odnosima i o broju spolnih odnosa u braku. Bio sam šokiran i razočaran, ali sam još jednom vidio kako je današnja mladež zarobljena, izmanipulirana, rekao bih seksualno paranoična.

Tako dr. Aleksandar Kostić. Mi svi to vidimo. Pričali su mi moji đaci u gradu kakav pritisak vrši na njih okolina, što sve moraju podnijeti da bi sačuvali svoju slobodu i svoju ličnost.

Koncil govori o deformiranju obitelji u naše vrijeme: dostojanstvo te ustanove ipak ne sja svagdje istom jasnoćom jer je potamnjuje poligamija, i pošast rastave, tzv. slobodna ljubav i druge deformacije. Pored toga bračna se ljubav vrlo često oskvrnjuje sebičnošću, hedonizmom... Današnje ekonomske, socijalne, psihološke i druge prilike unose ozbiljan nered u obitelj.

Ja sam u svom dosadašnjem izlaganju htio naglasiti dalje duboke izvore današnjih zala koja tuku obitelj. U takvom ambijentu živi naša kršćanska obitelj, napose mladež koja ulazi u život. Mislim da ste dovoljno čuli i da vam je dovoljno poznato stanje u kojem se nalazi današnja obitelj kod nas i u svijetu i da je to stanje veoma teško, rekao bih alarmantno. Obitelj se danas čak napada kao institucija, kao nadgradnja nametnuta ljudima koji treba da se vrate u stanje potpune slo-

bode. Da se oslobodimo nesretnih obitelji, ukinimo obitelj! To je nekako: da bismo se riješili kriminala, proglasimo ga dopuštenim, pa ga više neće biti. Rastava postoji jer je još živa obitelj. Dakle, napad na samu instituciju! Neću ovdje citirati što o božanskoj ustanovi i sakramentalnom karakteru obitelji govori Koncil u *Lumen gentium*, kako ju je Bog stvorio i kako je posvećuje milošću sakramenta.

Osim toga što je obitelj napadnuta kao institucija, ona je još teže napadnuta i u svojoj prvoj svrsi, rađanju i odgoju djece. Koliko je žalosno bilo što se i u katoličkim redovima digla onakva vika na Papu povodom enciklike »*Humanae vitae*«.

Iz tih osnovnih i dubokih zala rodila se teško bolesna današnja obitelj, čiji plod su sve brojnije rastave braka, bračne nevjere kao neko junaštvo, a ne sramota, poplava abortusa, kontracepcija, pornografija i velik pad javnog morala i stida. Svako od tih zala ima danas svoje zakonsko pravo na život, ništa od toga nije kažnjivo, ništa sramotno... U mnogim ambijentima sramota je i znak nekulture i natražno je protiv toga govoriti.

Naš zadatak

Moje je uvjerenje da kršćanstvo ne živi od vjerničkih masa nego od svetaca. Krist je propovijedao Evandjelje za sve ljude, ali ti svi ljudi žive od elite. Evandjelje je »okrutno« u svojim zahtjevima. Ako te oko sablažnjava, izvadi ga; ako te ruka sablažnjava, odsijeci je... Kad je Isus izrekao svoje nazore o ženidbi, neki su ocijenili da je onda čovjeku bolje ne ženiti se... I tako mnogo puta: durus sermo, tvrd govor. Isus je morao tako govoriti ako je htio stvarati svece i mučenike. Sveci i mučenici nisu žrtvovali samo oko ili ruku, nego čitavo svoje tijelo, svoj život. A zbog onih koji nisu tako jaki Krist nije htio opozvati svoja načela i pretvoriti ih u neku limunadu, nego je u konkretnim slučajevima bio beskrajno milosrdan, a kad su zahtijevali da se mijenja durus sermo, rekao je: »Hoćete li i vi otići?«

Nisam za to da se gasi žižak što tinja (optuživali su me u Splitu da sam previše blag), za to sam da se svatko shvati, ali mislim da danas pred tim poganskim mentalitetom mi moramo visoko držati ideal Isusa Krista i ideal kršćanskog života, kršćanske obitelji. Krepost treba nazvati krepošću, slabost slabošću, a grijeh grijehom. Onome tko je heroj reci da je heroj, onome tko je svetac reci da je svetac, a onome tko je grešnik reci da je grešnik, a za grijeh ima pokajanje i ispovijed. To govorim zato jer danas postoji tendencija među katolicima da se žele dodvoriti modernom čovjeku i da krnje kršćanski ideal kako bi lagodni čovjek lakše prihvatio »veselu vijest«. I tako ni ovo nije grijeh, ni ono nije grijeh... posebno na području šeste zapovijedi. Danas se već smatra normalnim da se gleda svaki film, da se čita bilo kakva revija, da se

obuče bilo kakva haljina... »Pa tako svi danas rade«, kažu katolici i smiju se svećeniku ako još i o tome govori, a potvrdu nalaze i u katoličkim listovima i revijama. [...] I onda očekujemo da se iz takvog mentaliteta i duha rodi solidna obitelj, junačka majka, brojna obitelj, ili da se rodi svećeničko zvanje!

Treba bistriniti pojmove koliko je god moguće. Nolite conformari huic saeculo! Kad sam svojim đacima u sjemeništu preporučivao da ne kupuju za njih neprikladnu štampu, oni bi mi znali reći: »Pa mi preko praznika možemo kupiti što god hoćemo, pa mi te stvari gledamo na ulici gdje god se okrenemo...« Ja sam im odgovarao: »Ja ti to govorim jer to nije tvoja duhovna hrana, i radi toga da, kada budeš preko praznika kupovao kojekakve listove, osjetiš u sebi glas: moj poglavar mi to ne dopušta i kaže da će mi to škoditi... Neću da ti zbog moje šutnje, kad preko praznika budeš koješta kupovao, u sebi nadodaš: moj poglavar je takve stvari kod mene već vidio pa mi nije ništa rekao.« Ako vjernici i vide i kupuju koješta, neka znaju i stav Crkve.

Znali su neki reći: pa to ništa ne škodi. Ja sam govorio: »Sinko, meni je škodilo i čuvao sam se. I nakon trideset godina svećeništva kažem da sam sačuvao svoj celibat i čistoću i kažem da je to moguće. A ti ćeš se neko vrijeme time trovati, lagati ćeš sebi da ti to ne škodi, a onda ćeš jednom otići ili ćeš početi govoriti da je celibat nemoguć i nenaravan. Naravno da je na taj način nemoguć, to ti i ja kažem.« Slično mislim i o pripravi za obitelj.

Moje je mišljenje da mi katoličku obitelj ne možemo odgajati puštajući polako na svim linijama, nego držeći visoko ideal kršćanske obitelji, nastojeći je što više očuvati od poganskog ambijenta i mentaliteta. Naravno, nećemo je odnijeti na Mars, nego treba da ovdje smiono upremo prstom u ono što je truže. Pa kad čovjek popušta, neka to nazove slabošću ili grijehom a ne nečim naravnim, što zahtijeva pogansko XX. stoljeće i s čime se, eto, i Crkva slaže.

Čuo sam, pa i čitao zahtjev da se i rastavljenima, koji žive u drugom civilnom braku, dijeli pričest. Ako se počne s takvom praksom, ne vidim po čemu onda još postoji nerazrješivost ženidbe? Tko bude htio, taj će se rastaviti, a onda ćemo ga puštati na pričest i nerazrješivost ženidbe praktično je gotova. Ja sam imao u gradu vjernika koji su bili u takvoj situaciji: crkveno vjenčani, civilno rastavljeni, opet civilno vjenčani. Zvao sam ih da dolaze u crkvu, da mole Boga da on shvati njihovu slabost i stanje i da im bude milostiv. Mislim da Crkva ne čini ništa drugo negoli je učinio Isus, ako stoji na njegovim riječima o nerazjedivosti bračnog veza, zbog čega su se Židovi zgrozili i kazali: ako je tako, onda je čovjeku bolje da se i ne ženi. Ali Isus nije opozvao svoju riječ. Mi i ne mislimo do čega bi nas dovela ta rupa na neraskidivosti braka ako bi se onima koji se ponovo civilno vjenčaju dijelila pričest. I Isus je znao za probleme nespojivih karaktera pa je ostao čvrst. Treba shvatiti takve i žaliti slučajeve, ali... zar se u nekim časovima života ne kaže mladom čovjeku: gini, gini za domovinu, gini za opće dobro!

I ako on pobjegne, društvo ga naziva kukavicom, izdajicom, i ne kažu: imao je pravo na svoj život. Naravno, da bi do takvih slučajeva manje dolazilo, treba naglašavati pripremu za brak i ozbiljan izbor.

Nadalje, mislim da bismo se jače morali boriti protiv strašnog zla abortusa, koji sve više uzima maha, osobito u gradovima, a prelazi i u sela, s užasno neljudskim mentalitetom opravdanja toga zla. Međutim, nađe se i u katoličkim listovima* glasova kako abortus prije trećeg mjeseca ne bi bio grijeh. Kako su to strašne stvari! Kada se uputi dijete pod majčiniim srcem, rađa se novi svemir i još više. Tu je Bog tako prisutan, to je nešto veliko, a nije djelo majke. Ona ne može nadodati nijedan prstić, ni jedno oko još, ni boju kose, ... tu Bog djeluje i ima velike namjere. A onda ljudska ruka posiježe i sve to guši u krvi. I još se nađe kršćanin koji za to ima opravdanje!

Ne mislim da je za zločin čovjek uvijek jednako odgovoran. Znam za zdvojne situacije, gdje bih plakao s onom majkom koja je pobacila, ali grijehu treba reći grijeh.

Posebno je poglavlje mentalitet s kojim se to danas obavlja. Kako se vedra čela čeka pred rođilištem na red! Ne bi se smjelo ni rođilišta tada zvati rođilištem. I kako se terorizira i izruguje junačka majka koja treći, četvrti put ili i dalje nosi ... Taj mentalitet mora biti daleko od kršćanskih sredina i moramo grmjeti na grijeh i nazivati ga grijehom.

Najteža je i najdosadnija borba protiv bračnog onanizma. Njegova zloća dolazi na vidjelo tek kad gledamo naša opustjela sela i pokrajine. Teško je radati djecu. Teško je! I nazovimo onoga koji djecu smiono rađa junakom, a onoga koji to izbjegava u braku slabićem, onoga pak koji to čini na grešni način i grešnikom. Moramo se boriti, braćo! Nestaje nas! Ja to najbolje vidim u našoj Hercegovini. Možda se nije nigdje tako naglo digao standard i tako brzo pao natalitet. U samih deset godina mnogo toga se izmijenilo. Hercegovačka djevojka izašla je od ovaca, do jučer obučena po seljačku, danas nosi najkraću mini-suknju ili najuže hlače, ona je moderna i ide s modernim. I dvoje djece, i ništa više ... A dokle ćemo tako? Pogledajmo neke naše krajeve. I sada da se dodvorimo modernom vremenu, recimo da se Papa zaletio, da ne shvaća naše vrijeme! Teška i uporna borba, ali ona je potrebna.

U naš zadatak spada organiziranje zaručničke pripreme na širokoj osnovi, osobito pomoću naših katoličkih laika. Tome služi i ova škola, i hvalevrijedna nastojanja u Slavonskom Brodu i drugdje, ali još premalo. To bi moralo ići u jedan opći odgoj katoličke elite, u dugoročno stvaranje zdravog katoličkog mentaliteta u kojem će biti brojna obitelji sasvim nešto naravno.

Na blagdan sv. Jakova propovijedao sam u Šibeniku i taj dan su došle u posjet biskupu Arneriću dvije rođakinje koje on nikada nije vidio. One su Amerikanke. Jedna je dovela svoju 41-godišnju kćerku, koja je udata za profesora (i on je došao) i imaju devetero djece, najstarije od 22 godine, a najmlađe od dvije godine. Sin te

* U diskusiji razjašnjeno: u stranim katoličkim časopisima.

iste biskupove rođakinje ima osmero djece. Tako, kaže ona, od njih dvoje imam 17 unučadi. I trebalo je samo vidjeti kako njezina kći i muž profesor govore o svojoj djeci. I sigurno je da se ta djeca nisu rodila zbog toga što se ona ne bi znala »pričuvati«. Pa što to nju nuka i daje joj takvu snagu da ima toliko djece? I vjera, i zdrav mentalitet, i pogled na obitelj i, rekao bih, kozmički pogled na »svijet« koji je veći od svemira.

Pred malo vremena u jednom autobusu — pričam to samo kao kuriozum — konduktar reče jednom čovjeku da dade sjedeće mjesto trudnoj ženi. Ona je nekako spomenula da joj je to deveto. Jedan se javio: »Bijednice, ti radaš bijedu, a ja imam dvoje pa bar znaju za što žive.« Tu se našao jedan stari fratar koji nije imao dlake na jeziku pa će: »Što bijedu? Što bijednice? Njezina će djeca sagraditi devet kuća, a u tvojoj kući će se zmije leći . . .« To je istina o budućnosti brojne obitelji, ali ta istina je daleko od mentaliteta našeg naroda. Što je ono što ima u duši Ethel Kennedy koja je rodila 11 djece, a nema u duši naših majki? To treba tražiti i izgraditi već kroz mladenački odgoj, izdaleka, kroz godine. [. . .]

I konačno, još više treba propagirati obiteljsku molitvu, obiteljske pobožnosti, obiteljske molitvene sastanke. Ja ne gledam na molitvu kao na nešto što nam je potrebno samo u nekoj potrebi. Nažalost, današnji čovjek pragmatist nekako tako gleda i čini s Bogom računicu da li mu se vrijeme za molitvu, a vrijeme je danas novac, isplati ili ne, je li molitva računski efikasna i vidljiv učinak. Iz tog mentaliteta se na jednom svećeničkom skupu čula tipično moderna racionalistička misao da današnjeg čovjeka vrijeđa ako mu se govori da mu je potrebna milost i da mu to ne treba govoriti, nego da sam radi i odredi svoju sudbinu. Obraćeni Carrel kaže da je čovjeku potrebna molitva kao kisik i kao hrana.

Nekom zgodom u raspravi jedan čovjek reče: »Ma dobro, čemu vi molite prije nego počnete jesti? Pa je li na stolu? Pa i za onaj kruh! Što ću ja moliti? Jesam li ja za taj kruh orao, sijao, žeo, pekao ga? Što se imam moliti Bogu?« Ja sam mu rekao: »Ti si jednu stvar preskočio. I ja kažem da bi bilo naivno reći: molit ću Boga da on zaore i posije i da dade sve bez našega napora. To je naivno. Naivni katolicizam! Naivna vjera! Ali ti si posijao, ti si orao itd., ali si nešto i preskočio, kruh je indirektno i njegovo djelo. Ako je Bog dao ovaj život i prirodu, to je Božji dar.

Ono što mi dobro znamo, danas je sve to jasnije: Naši vjernici regrutiraju se, rekli smo, iz naših obitelji. Ne znam ima li među našim vjernicima 1% obraćenika. Prema tome, budućnost naše vjere ovisi uvelike o budućnosti naših obitelji. To je najosnovniji razlog zašto se mi moramo duboko zabrinuti za budućnost vjere. Ja znam da je sve u Božjim rukama, da je Bog činio preokrete u povijesti, kad su ljudi činili ovakve i onakve račune, a Bog je napravio: ne tako nego ovako. Ali mi sad ne smijemo biti slijepi i računati: Bog će sigurno učiniti zaokret.

Može nas i nestati, a da zaokreta ne bude. Imamo predjela u povijesti gdje su bili jaki narodi, ali zaokreta nije bilo. A imamo očitih Božjih zaokreta u povijesti. No ovdje moramo doista biti načistu: budućnost vjere ovisi o budućnosti naših kršćanskih obitelji. Možda će 1% budućih katolika biti obraćenici. Možda se i varam. Možda će ih biti i 10%. Ali tako meni izgleda, koliko sam mogao vidjeti dok sam živio u gradu.

I, konačno, problem koji ja ne mogu mimoći. A to je da radimo već na dva kolosijeka. Kao da smo dvije Crkve u Hrvatskoj. [. . .] Bojim se da će ta podvojenost užasno smanjiti vrijednost našega rada za obitelj. U takvim teškim prilikama, preteškim i preozbiljnim, mi sebi dopuštamo da se podvojimo, i to prilično ozbiljno. Pa i na nekim doktrinarnim pitanjima! I da pred današnjega čovjeka izlazimo i sa svojom zbrkom u najosnovnijim pitanjima života obitelji i Crkve. Neke možda isprike o korisnom pluralizmu čine mi se naivnima kad se radi o tragičnom stanju u nekim pitanjima. Već sam nekome spomenuo: hoćemo da prenesemo ovaj stol na drugo mjesto, pa ga četvorica uhvatimo. Jedan se okrene leđima onamo, drugi lijevim bokom, treći desnim, a ja uhvatim kako treba s četvarte strane. I nosimo tako: prekrasan pluralizam! Veoma koristan! Netko nosi na ovaj način, netko na onaj, ali nosimo u istom smjeru. Ali ako nas četvorica vučemo svaki na svoju stranu, jer svaki od nas smatra da je njegov smjer ispravan, onda je takav pluralizam za mene najveća naivnost, zlo.

Ne želim polemizirati! Ne želim nikoga okrivljavati. Ne želim podjelu na tabore, jer to je za mene najbolnije i najtragičnije. Ja sam svom dušom za slogu i za zajedničko nastojanje. Zato ja napadam onaj krivi pluralizam. Nazivam ga najštetnijim u Crkvi. A pluralizam koristi! Razni redovi, misionari, apostoli, rade na svoj način. No ne tako da svijet vidi da se mi razdvajamo u nekim bitnim stvarima. Pa čak i u tome se razdvajamo! Znamo što se sve danas govori u teologiji ovdje i ondje. Nitko nije protiv novoga, nego protiv krivoga. Po mom skromnom mišljenju naša podvojenost je nešto najtragičnije u životu Crkve u Hrvatskoj u današnje vrijeme. Povijest će znati bolje ocijeniti na kome je odgovornost za to i čiji je propust da to traje, kao i koliko je štete to nanijelo Crkvi. Ako smo skamenjeni da ne možemo to prokletstvo odbaciti, onda radimo ono što možemo. Radimo i još više, da nadoknadimo ono što smo izgubili.

Ja još jednom pozdravljam ovaj skup i ovaj Obiteljski institut i sve one koji rade na apostolatu obitelji. I želim da se ovaj rad ojača, proširi i da ga prati poseban Božji blagoslov.